

Vraag & Antwoord

Auteursrecht voor kleine erfgoedorganisaties

Versie: 1.0 | juli 2020

Auteurs: Digitaal-erfgoed-coaches: Nynke Kuipers, Stichting Erfgoed en Publiek (Friesland); Reem Weda, Batavialand (Flevoland); Martine de Boer, Historisch Centrum Overijssel (Overijssel). Lois Muller, projectsecretaris domein Bruikbaar bij het Netwerk Digitaal Erfgoed.

Met bijdrage van: Frank Huysmans, hoogleraar bibliotheekwetenschap en specialist publieke informatievoorziening.

In dit verslag wordt zoveel mogelijk antwoord gegeven op de vragen die zijn ingestuurd vooraf en tijdens de online kennissessie Auteursrecht voor kleine erfgoedorganisaties. Deze is op 1 juli 2020 georganiseerd door de digitaal-erfgoed-coaches in samenwerking met het Netwerk Digitaal Erfgoed. Gastspreker was Frank Huysmans, hoogleraar bibliotheekwetenschap en specialist publieke informatievoorziening. De sessie is op [YouTube](#) terug te kijken.

Er is binnen de werkgroep Auteursrecht Erfgoedinstellingen een [tool in ontwikkeling](#) waarmee erfgoedorganisaties de rechtenstatus kunnen bepalen over materiaal dat zij willen gebruiken. Volg de ontwikkelingen en [abonneer](#) je op de nieuwsbrief van het Netwerk Digitaal Erfgoed.

Disclaimer

Wij hebben ons best gedaan om op basis van de tot ons beschikking staande kennis over auteursrecht de ingestuurde vragen te beantwoorden. Ondanks dat kunnen onze antwoorden niet als een juridisch advies worden gezien. Het Netwerk Digitaal Erfgoed en de organisatoren van de kennissessie auteursrecht zijn dan ook niet verantwoordelijk voor eventuele nadelige gevolgen voor partijen die op basis van deze antwoorden hebben gehandeld.

Leeswijzer

Er is een aantal begrippen die om nadere toelichting vragen. Met het woord **maker** wordt in deze Q&A geen onderscheid gemaakt in soorten makers, professioneel of vrijwillig en in loondienst of zelfstandig. Denk aan kunstenaars, auteurs, tekenaars, fotografen, ontwerpers, meubelmakers of vormgevers. Hoewel er wel degelijk verschil is tussen bijvoorbeeld rechten van instanties, makers in loondienst, makers van werk in opdracht en vrijwilligers.

“De maker is niet de rechthebbende van zijn creaties als deze gemaakt worden in loondienst. Wanneer een werkgever een werk publiceert zonder te melden dat de rechthebbende een werknemer is, dan is in principe de werkgever rechthebbende.

Wetenschappers die aan een universiteit werken, freelance medewerkers, stagiaires, vrijwilligers en bedrijven aan wie werk wordt uitbesteed behouden echter wel het auteursrecht over alles wat ze creëren, tenzij anders overeengekomen.

Dit kan problematisch zijn wanneer je bijvoorbeeld een fotograaf inhuurt om foto's van standbeelden te maken, of je collectie laat beschrijven door vrijwilligers. Als in een overeenkomst met deze mensen geen auteursrecht wordt overgedragen, dan behouden deze personen alle rechten.”

Bron: Open Data Reader, Kennisland, 2016. pagina 14.

In deze Q&A wordt tevens geen onderscheid gemaakt in **type materiaal**. Over het algemeen gaan dezelfde rechten op voor dichtkunst, foto's, bidprentjes, teksten en meer. Alleen op filmmateriaal rusten andere rechten, daarover verderop meer. Zo wordt in deze Q&A ook geen onderscheid gemaakt in de **plek of frequentie van publicatie**. Plekken van publicatie kunnen zijn: gedrukte vorm, online op de eigen of externe website/beeldbank, achter een betaallink maar ook voor educatieve toepassingen of voor social media als Instagram/YouTube/Facebook. Eveneens voor wat betreft publicatie van materiaal in **aangepaste vorm**. Een (deel van een) video/verhaal/foto/strip kan zonder context of zelfs in andere of bewerkte vorm, een andere indruk geven dan bij het origineel door de maker bedoeld is. Hier wordt in dit verslag verder niet op ingegaan.

Afspraken met makers/rechthebbende of nabestaanden

- **Hoe lang kan een familie of stichting na de dood van een maker nog auteursrecht claimen?**

Tot 70 jaar na dood van de maker. Wanneer er meer makers aan het werk verbonden zijn, zoals bij een boek met meerdere auteurs en een tekenaar bijvoorbeeld, geldt 70 jaar na dood van de langstlevende maker. Voor instanties, zoals een uitgeverij, geldt een termijn van 70 jaar na eerste publicatie van het materiaal. De 70 jaar wordt gerekend vanaf 1 januari van het jaar volgend op het jaar waarin het werk is gemaakt en/of openbaar gemaakt.

- **Wat als de maker toestemming geeft voor publicatie op de website, maar niet voor downloads. Hoe verhoudt zich dit tot een printscreen of een geprinte kopie van de afbeelding?**

De gebruiker is in overtreding als deze een kopie van het gepubliceerde werk maakt en dit verveelvoudigt. De maker/rechthebbende geeft vaak alleen toestemming voor publicatie van zijn materiaal op de website of ander(e) product(en) van die organisatie, niet voor hergebruik door derden. De licentie of overeenkomst met de maker/rechthebbende bepaalt wat er met een werk gedaan mag worden. Een kopie of print voor eigen gebruik is geen probleem. Het plaatsen van een werk met een duidelijke [Creative Commons-licentie](#) zorgt ervoor dat het direct duidelijk is wat een gebruiker wel of niet met het werk mag.

- **Wat als de maker nog geen 70 jaar geleden overleden is en het onduidelijk is bij wie van de nabestaanden wij terecht kunnen voor toestemming rond openbaarmaking van materiaal van de maker? Wat als één (klein)kind nee zegt?**

Alle erfgenamen moeten expliciet toestemming geven voor publicatie. Dus als één erfgenaam geen toestemming geeft, mag het werk niet gepubliceerd worden en loop je risico op een eventuele claim.

- **Is auteursrecht persoonsgebonden of gaat het na het overlijden vanzelf over naar nabestaanden en/of testamentair?**

Auteursrecht gaat bij overlijden automatisch over op de erfgenamen. Tenzij er in het testament anders is vastgelegd.

- **Mag ik als oud-persfotograaf van een plaatselijk weekblad mijn foto's gebruiken voor een ander doel dan waar ze ooit voor gemaakt zijn?**

Indien je destijds in loondienst was voor dit weekblad liggen de rechten bij je toenmalige werkgever, tenzij destijds anders afgesproken. Tevens is dit het geval indien je zzp'er was en destijds een overeenkomst hebt gesloten met de opdrachtgever tot overdracht van eigendomsrechten. Heb je als maker, destijds niet in loondienst, de rechten gehouden (bijvoorbeeld door het weekblad een beperkte licentie te verlenen voor het gebruik)? Zo ja, dan mag je ermee doen wat je wilt.

- **Ik heb een aantal negatieven van een overleden beroepsfotograaf, zonder zijn weten, in eigendom. Van wie zijn de rechten?**

De auteursrechten liggen bij de erfgenamen van deze fotograaf, tenzij elders is vastgelegd (verkocht of in testament).

- **Als je als instelling zelf een overeenkomst sluit met de maker (voor overdracht of exploitatie), moet je die dan ergens laten registreren?**

Zorg dat de expliciete toestemming, met toestemming waarvoor precies, op papier staat. Bewaar deze documentatie goed, ook in relatie met het geregistreerde materiaal in je collectiebeheersysteem.

Dit geldt als het bewijs bij het weerleggen van een eventuele claim. Elders laten registreren is niet nodig.

Houd bij het opstellen van een overeenkomst rekening met toekomstige doeleinden die vandaag de dag nog niet bestaan. Makers van software of muziek hadden bijvoorbeeld voor het ontstaan van het internet geen idee wat er nu allemaal mogelijk is met hun materiaal. Zet dus in een overeenkomst bijvoorbeeld niet .. *het overgedragen materiaal mag worden getoond op www.heemkundekringX.nl* maar *het overgedragen materiaal mag worden getoond op producten in beheer van Heemkundekring X of waar deze een (type ..)overeenkomst mee heeft.*

Vraag de maker ook of deze bereid is om het materiaal onder een open licentie te delen.

- **Na hoeveel tijd is filmmateriaal rechtenvrij?**

50 jaar na creatie. Alleen bij materiaal op fonogrammen (fysieke en digitale audiodragers) dat is gepubliceerd/gecommuniceerd naar het publiek berust er 70 jaar na deze publicatiedatum nog auteursrecht op.

Tenzij anders overeengekomen met bijvoorbeeld een decorbouwer of scenarioschrijver (makers die een creatieve bijdrage leveren) rust het auteursrecht van een theaterstuk of film bij degene die de leiding heeft over de gehele productie, meestal de regisseur of de omroep waar het is uitgezonden. Alleen de componist behoudt auteursrecht op zijn bijdrage, de muziek. Acteurs en musici zijn meestal 'slechts' uitvoerenden en bezitten dus geen auteursrecht, wel bezitten zij vaak naburige rechten (ontvangen dus een vergoeding wanneer het door hen uitgevoerde werk wordt uitgezonden). Meer informatie hierover staat op Auteursrecht.nl.

Collectieve Beheersorganisaties (CBO's)

- **Stel: je hebt geen licentie bij een CBO. Als je dan verweesde werken plaatst, kan de CBO dan die rechten of een vergoeding opeisen?**

Bij verweesde werken is het voor een CBO meestal ook onduidelijk wie de rechthebbenden zijn en kan in dat geval dus geen vergoeding eisen. Alleen met een extended collective licensing kan een CBO vergoeding opeisen voor werken van makers die niet bij de CBO zijn aangesloten. Ook voor materiaal waarvan de maker wel bekend is, biedt een regeling met een CBO veel rechtszekerheid.

- **Is het ook mogelijk dat auteursrechten afgekocht zijn? En hoe weet je of ze afgekocht/overgedragen zijn?**

Ja, dat is goed mogelijk. Uitgeverijen bijvoorbeeld kopen vaker auteursrechten over van makers, wat schriftelijk vastgelegd moet zijn. Als dit niet bekend is, kun je het mogelijk nagaan bij de maker zelf, of de erfgenamen. Er is geen centraal register hiervoor.

Maker/rechthebbende onbekend

- Hoe achterhaal je maker of rechthebbende?

Als er geen naam staat vermeld, is de maker mogelijkwerwijs via een bij het materiaal betrokken organisatie/uitgever/persoon te achterhalen. Je kan een oproep doen in bijvoorbeeld een vakblad of regionaal nieuwsblad naar makers en (mogelijk) geportretteerden om zich te melden. Dit komt ook de geschiedschrijving ten goede, met meer informatie over het materiaal zijn meer verhalen te vertellen.

- Wat te doen als rechthebbende niet te achterhalen is?

Als je het materiaal toch wilt publiceren, moet je een inschatting maken van de waarschijnlijkheid dat rechthebbenden hierover gaan klagen. Het is ook mogelijk om een contract bij een CBO af te sluiten voor dit soort 'verweesde werken'. Al kan een verweesd werk pas als zodanig worden beschouwd na zorgvuldig onderzoek. Makers kunnen aankloppen bij een CBO als werk onder vrijwaring van de CBO is gepubliceerd. Meer informatie over hoe onderzoek te doen naar herkomst en de verweesde werken-regeling is te vinden in de publicatie [Zorgvuldig onderzoek verweesde werken](#), Eric Palmen, Palmen Producties, 2016.

Disclaimer

“Organisatie X heeft haar uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van het hier getoonde materiaal te achterhalen. Indien materiaal staat getoond waarvan u (mede)rechthebbende bent en u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waar u geen toestemming voor hebt verleend, wij komen graag met u in contact.”

Een disclaimer zoals hierboven staat netjes, maar het is geen vrijwaring. Daarbij moet je kunnen aantonen dat je zorgvuldig onderzoek hebt gedaan voordat je een disclaimer plaatst.

- Wat mogen makers (achteraf) in rekening brengen?

Dat hangt ervan af. Hoe, waar, met welk (commercieel) doeleinde en hoe lang is het gepubliceerd of gebruikt? Materiaal dat veelvuldig in reclame-uitingen wordt gebruikt of groot op de omslag van een boek staat, vraagt om een hogere vergoeding dan wanneer iets in lage resolutie op een online beeldbank staat zonder specifieke aandacht voor dat materiaal.

Wat als richtlijn gehanteerd kan worden voor beeldmateriaal is de [tarievenlijst van Pictoright](#). De hierin genoemde tarieven gelden alleen voor de bij Pictoright (CBO) aangesloten en niet automatisch voor niet-aangesloten, maar rechters hanteren ze vaak wel bij het vaststellen van vergoedingen. Zoals ook het geval was bij het aangepaste vonnis in het hoger beroep in de zaak Erfgoed Leiden - Uitgeverij Voet. In dit geval waren er veertien foto's (van na 1950, maker onbekend - dus geldt het eerste moment van publicatie) waar auteursrecht op rustte, die Uitgeverij Voet had verworven van de fotograaf. De vergoeding van €4,28 per foto baseerde het Hof op de hier genoemde tarievenlijst.

- Moet de maker/rechthebbende kunnen aantonen dat hij de maker/rechthebbende is? Wat als hij dit niet kan aantonen?

Een (auteurs)rechthebbende dient bewijs aan te leveren als hij/zij iemand aanspreekt op inbreuk van het auteursrecht of naburige rechten. Niet alleen het bewijs dat er sprake is van een inbreuk, maar ook het bewijs dat hij/zij het auteursrecht op een bepaald werk heeft.

- Stel je publiceert per ongeluk materiaal dat onder het auteursrecht valt. Kan je dan meteen een rekening krijgen of kun je ermee weggelopen als je het materiaal per direct verwijdert?

Vraag om bewijs, kan de rechthebbende aantonen dat hij inderdaad de maker/rechthebbende is? Indien dit zo is, kan de rechthebbende de overtreding van het auteursrecht claimen en een vergoeding eisen, ook als het materiaal direct wordt verwijderd.

Echter: wanneer je het materiaal verwijdert en goede afspraken maakt over toekomstige openbaarmaking, is de kans klein dat de rechthebbende tot verdergaande stappen overgaat. Zeker wanneer hij niet is aangesloten bij een CBO, kost dit hem namelijk ook geld en is dus gebaat bij een redelijke afhandeling.

(Her)gebruik van materiaal uit de eigen collectie of binnen de eigen organisatie gecreëerd.

- **Bij het tonen van (eerder uitgebrachte, online en/of fysiek) artikelen uit ons tijdschrift of hergebruik van delen hieruit: hoe kunnen we afspraken maken met de (vrijwillige, aan de organisatie verbonden) makers van deze artikelen met bijbehorend beeldmateriaal?**

Het Regionaal Archief Rivierenland (RAR) heeft de volgende tekst in haar [vrijwilligersovereenkomst](#) opgenomen die als richtlijn kan worden gebruikt (in aangepaste vorm) voor een overeenkomst met je vrijwilligers. Het is sterk aan te raden om dit zwart op wit te zetten.

Het auteursrecht van de door de vrijwilliger verrichte activiteiten en geproduceerde (digitale) documenten zoals bedoeld in artikel 2, berust bij het RAR. Het is de vrijwilliger toegestaan een duplicaat van het door hem vervaardigde bestand te houden, echter uitsluitend voor eigen gebruik. Verspreiding van het door hem vervaardigde bestand is niet toegestaan, dan na verkregen schriftelijke toestemming van de directeur van het RAR.

- **Gelden er voor producten die binnen de organisatie zijn gemaakt bijzondere voorwaarden? Denk aan publicaties, catalogi, themawebsites en tentoonstellingen.**

De rechten op producten die door medewerkers van een organisatie gemaakt zijn liggen bij de betreffende organisatie, tenzij anders bepaald. Onder meer voor vrijwilligers ligt dit anders en moet worden vastgelegd, zie bovenstaande vraag. Advies is om een disclaimer bij/op het product te vermelden. Deze kan opgemaakt worden via [disclaimerwebsitevoorbeeld.nl](#).

Op feitelijke gegevens over de collectie (metadata als jaartallen, fabrikant/producent, afmetingen, gegevens uit de aftiteling van een film) berust meestal geen auteursrecht en kan dus zonder problemen, en zonder het bijbehorende beeldmateriaal dat wel auteursrechtelijk beschermd is, gepubliceerd worden. Het is gebruikelijk dat met overheidssubsidies (belastinggeld) betaalde collecties inclusief de metadata tot het publiek domein behoren, dus rechtenvrij zijn.

Op uitgebreide samenvattingen/beschrijvingen van materiaal kan wel auteursrecht rusten. De organisatie kan ervoor kiezen om de metadata rechtenvrij te publiceren (bijvoorbeeld onder een CC0-verklaring, vermelding van de organisatie is dan niet nodig) of met een CC BY-licentie (vermelding wel nodig).

Toevoeging van Frank Huysmans:

Met de invoering van de Wet Hergebruik van Overheidsinformatie (die weer het gevolg is van een [EU-richtlijn](#)) dacht ik dat bepaald was dat ook data van publieke instellingen rechtenvrij beschikbaar zou zijn, maar in de richtlijn en de Nederlandse [wet](#) (art 3, zesde lid) wordt een voorbehoud gemaakt voor bibliotheken en musea. Er is in elk geval wel een overheidsprogramma '[open overheid](#)' c.q. '[actieve openbaarmaking](#)'. Er ligt al sinds 2012 een initiatiefwetsvoorstel Wet open overheid (Woo) dat waarschijnlijk na de zomer behandeld gaat worden nu uit een onderzoek is gebleken dat de uitvoeringskosten heel erg meevallen. Los

van het 'officiële' beleid hebben instellingen als Koninklijke Bibliotheek, Nationaal Archief en Beeld en Geluid, mits zij de rechthebbenden van de data zijn, het recht om deze onder een open licentie beschikbaar te stellen of ze in het publiek domein te plaatsen. Zie bijvoorbeeld deze [blog](#) over open data uit 2012 van collectiespecialist Steven Claeysens van de Koninklijke Bibliotheek.

- **Als je zelf een foto maakt van een object uit de eigen collectie, bij wie rust dan het creatieve eigendomsrecht van die foto? Bij de maker van het object of bij de fotograaf?**

Als de maker van het object nog geen 70 jaar overleden is, of als de maker een instantie is en het object is nog geen 70 jaar geleden gemaakt, rust er auteursrecht op en moet de maker genoemd worden. Op een scan of reproductiefoto (2D) zit meestal geen nieuw auteursrecht. Alleen als er iets aan wordt toegevoegd. Op creatieve fotografische interpretaties van 3D-objecten (bijvoorbeeld monumenten en standbeelden) of samenstelling van meerdere objecten kan wel auteursrecht rusten. De fotograaf moet dat wel zelf claimen.

Voorbeeld: de op social media populaire classic art memes. Op de drie voorbeelden hieronder heeft maar één van de drie makers zijn auteursrecht op de creatieve interpretatie van een niet auteursrechtelijk beschermd werk geclaimd (rechtsbovenin het zelfportret van Van Gogh). Het originele werk is in het publiek domein omdat de maker langer dan 70 jaar geleden is overleden. Bronvermelding van het originele werk is niet verplicht. Maar ook memes, karikaturen van, of parodieën op ... met gebruik van materiaal waarop nog wel auteursrecht rust is geen inbreuk op het auteursrecht. Mits het gebruik in overeenstemming is met hetgeen naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is.

- **Hoe gaan we om met onze collectie bidprentjes?**

Let bij oud fotomateriaal op de datum en de maker. Bidprentjes zijn portretten in opdracht. Dan geldt het portretrecht tot 10 jaar na het overlijden van de geportretteerde. De maker van de foto (of diens firma/erfgenamen) kan mogelijk ook auteursrecht claimen op de foto. Maar omdat hier vaak een pasfoto op staat die nauwelijks een persoonlijk stempel van de maker heeft, is de kans klein dat de maker zijn auteursrecht kán claimen. Bij geen vermelding van de maker kunnen bidprentjes van voor 1950 zonder problemen openbaar gemaakt worden.

- **Mag je als vereniging een besloten digitaal netwerk optuigen zodat alleen leden het archief en de bibliotheek kunnen raadplegen? Dit in plaats van een stand alone computer op een vaste fysieke locatie.**

Uitzondering op de Nederlandse Auteurswet is het ter plaatse beschikbaar stellen voor onderzoek en privéstudie in de collecties van cultureel erfgoedinstellingen. Bijvoorbeeld in een lees/studiezaal of besloten online omgeving. Deze manier van werken wordt door veel musea gebruikt, daarom konden zij in de coronacrisis massaal en snel overstappen op thuiswerken. Zie het [Wetboek](#) voor meer informatie.

- **Hoe zit het met persoonsrecht en commercieel (economisch) recht in geval van een schenking?**

Als een object fysiek geschonken wordt, blijven de persoons- en auteursrechten bij de maker. Alleen het eigendomsrecht wordt in deze overgedragen. Tenzij de schenker ook de maker is en de rechten op openbaarmaking/verveelvoudiging schriftelijk overdraagt, bij voorkeur onder een open licentie, geldt dat hiervoor expliciete toestemming nodig is van de maker/rechthebbende.

Gebruik van materiaal buiten de eigen collectie

- Hoe en waar kan ik rechtenvrij materiaal op internet vinden?

Een paar van de vele opties:

- Op [Wikimedia](#) (het beeldmateriaal dat onder meer op Wikipedia-tekstpagina's te zien is) staat alles onder een open licentie (die licentie moet wel overgenomen worden, met naam van de maker/bron als de licentie daarom vraagt). Het type licentie staat keurig vermeld per afbeelding, video of andere soort content.
- Het Rijksmuseum biedt al het rechtenvrij materiaal uit de eigen collectie aan op [Rijksstudio](#). Marketeer Rene van Maarsseveen schreef een interessante [blog](#) over Rijksstudio.
- [Europeana](#): na het invoeren van een zoekterm, zie de filteroptie 'kan ik dit hergebruiken?'.
- [Collectienederland.nl](#): na het invoeren van een zoekterm, zie de filteroptie 'rechten'.
- Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid biedt al het filmmateriaal dat publiek domein is, aan op [Openbeelden.nl](#).
- Veel archieven, musea en historische centra hebben vergelijkbare filteropties op hun online collectiecatalogi.
- Google en [Flickr.com](#) bieden vergelijkbare filteropties. Op Google: ga naar de knop 'meer' onder de zoekbalk. Vervolgens 'geavanceerd zoeken', de onderste filteroptie 'gebruiksrechten' geeft diverse opties. Op Flickr: na het invoeren van een zoekterm, ga naar 'Any license' linksonder andere filteropties over kleuren en patronen.
- Minder erfgoedgerelateerd, wel leuk: [giphy.com](#). Hier worden gifjes van over de hele wereld aangeboden en kan men ook zelf gifjes uploaden. Zoek bijvoorbeeld op 'Rijksmuseum' of 'Beeldengeluid', waarvan bij laatstgenoemde gifjes zijn gemaakt van materiaal dat op Openbeelden.nl staat.

- Mag tekst van Wikipedia zonder toestemming gebruikt worden?

Alle Wikipedia-pagina's staan zowel onder de Creative Commons-licentie, CC BY-SA (naamsvermelding-gelijk delen), als onder als onder de GNU-licentie voor vrije documentatie. Wat inhoudt dat het materiaal alleen (opnieuw) gepubliceerd mag worden onder dezelfde licentie als het origineel; de maker en bron vernoemen, met link naar de licentie. Dit is de enige voorwaarde voor hergebruik van tekst van Wikipedia. Zoals: *Deze tekst is afkomstig van Wikipedia: nl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Auteursrechten en valt onder de [CC-BY-SA-3.0](#)-licentie.*

Rechten van derden/Portretrecht

- Hoe zit het met het recht op foto's van derden in een publicatie?

Auteursrecht ligt bij de maker van de foto, ook bij herpublicatie van een ouder materiaal in een nieuwe brochure/website of anders. De geportretteerde heeft ook rechten, zie hieronder.

- Het portretrecht, wat moet je regelen bij het online zetten van een foto met één of meerdere personen?

Het gaat om het portretrecht wanneer er sprake is van een portret, iemand of een groep personen is/zijn herkenbaar in beeld gebracht. Ook typerende lichaamshoudingen of omgeving kunnen hierbij

een rol spelen. Tien jaar na overlijden van de geportretteerden vervalft het portretrecht. De fotograaf dient zich ook te houden aan het portretrecht. Het auteursrecht blijft gelden tot 70 jaar na zijn overlijden (ook als het, bijvoorbeeld tegen betaling, wordt overgedragen aan een andere partij).

Er is een belangrijk onderscheid tussen afbeeldingen die wel, versus die niet in opdracht van de geportretteerde zijn gemaakt. Bij afbeeldingen in opdracht kunnen geportretteerden zich verzetten tegen (hernieuwde) openbaarmaking. Vraag in dat geval dus altijd toestemming van de geportretteerde c.q. (in de eerste tien jaar na diens overlijden de erfgenamen) en auteursrechthebbende.

Bij afbeeldingen die *niet* in opdracht zijn gemaakt kunnen geportretteerden of hun erfgenamen rechtens bezwaar maken *voor zover een redelijk belang zich tegen publicatie verzet*. Dat 'redelijke belang' moet per geval worden afgewogen, vaak tegen het belang van vrije nieuwsgaring en meningsuiting door nieuwsmedia c.q. het recht van het publiek om geïnformeerd te worden over belangrijke aangelegenheden. Het 'redelijke belang' heeft in de regel betrekking op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (geportretteerde afgebeeld in onzedelijke pose of compromitterende context; belang van resocialisatie van een veroordeelde die straf heeft uitgezeten), een financieel belang (bekende personen die hun portret kunnen 'verkopen' aan adverteerders), ongewenste vereenzelviging van geportretteerde in een sociaal diskwalificerende of politieke context; bescherming tegen bespotting of minachting; en een direct persoonlijk gevaar dat geportretteerde door openbaarmaking zou kunnen lopen (bijvoorbeeld een kroongetuige). Meer informatie over portretrecht, zie ook de blog van [Charlotteslaw](#).

- **Zit er portretrecht op historische voorwerpen? Denk aan koninghuisbekers en branding of merchandise van een merk of popgroep.**

Het is afhankelijk van wat is afgesproken tussen fotograaf, geportretteerde en producent van het voorwerp. Er komt veel piraterij voor bij merchandising van beroemdheden, dus kun je er niet van uitgaan dat de geportretteerde en de fotograaf er beiden mee hebben ingestemd. Ook bij publicatie van objectfoto's, houd de algemene lijn aan zoals hierboven beschreven. Als de geportretteerde langer dan tien jaar geleden overleden is, is publicatie wat betreft het portretrecht geen probleem.

Overig

- **Vervallen van rechtswege van het auteursrecht, is er een register waar deze rechten staan vermeld?**

De sterfdatum van de maker is de leidraad om te bepalen of er nog auteursrechten gelden op een werk. Er is geen centraal register, al vind je tegenwoordig op Wikipedia van bekende makers wel de sterfdatum (die overigens foutief kan zijn, dus vaar er niet blind op maar check bij voorkeur bij een of meer andere bronnen, of voor landgenoten desnoods in gedigitaliseerde overlijdensaktes via www.wiewaswie.nl).

- **Bij (her)publicatie van eerder uitgebrachte muziek, welke ruimte is er nog?**

Muziekarchieven zijn een ingewikkelde casus. Ook omdat voor muziek (auteursrecht en naburige rechten) en foto's (auteursrecht én portretrecht) andere regels gelden. Een paar opties:

1. Probeer met Buma/Stemra (CBO voor componisten/uitvoerenden), Lira (CBO voor tekstmakers) en met Pictoright (CBO voor makers van beeldmateriaal) collectieve licenties af te sluiten. Deze zijn voor erfgoedinstellingen veel minder duur dan voor commerciële partijen.
2. Of makers op eigen initiatief toestemming mogen geven, buiten de CBO om aan welke ze in feite het beheer van hun rechten hebben overgedragen, is de vraag en hangt af van de overeenkomst tussen maker en CBO. Dat het tussen deze twee partijen ook niet altijd goed gaat blijkt wel uit de [rechtszaak](#) tussen de maker van Eftelingmuziek en Buma/Stemra ([uitspraak](#) 14 juli 2020).

3. Indien de betreffende bands niet zijn aangesloten bij een CBO, benader de rechthebbende en vraag om schriftelijke toestemming voor datgene wat je met het materiaal wilt gaan doen. En vermeld bij publicatie vervolgens dat je die toestemming hebt gekregen (in Amerika zie je dan 'courtesy of...' vermeld staan). Of wacht op de gewijzigde Auteurswet en de mogelijkheden tot extended collective licensing.

- **Hoe registreer ik auteursrechten in Adlib?**

In de meeste collectiebeheersystemen zijn aparte velden om de rechten in vast te leggen. Zie bijvoorbeeld het [Invulboek Objecten](#) van het Vlaamse meemoo.

- **Wie zijn feitelijk de gebruikers: erfgoedinstellingen met de beeldbanken of het publiek dat het materiaal gebruikt? Moet de gebruiker/publiek dan niet feitelijk betalen?**

Degene die het materiaal publiceert is verantwoordelijk. Dus ook een gebruiker die materiaal van een beeldbank haalt en zelf opnieuw openbaar maakt is verantwoordelijk.

- **Geldt in België en Nederland hetzelfde auteursrecht?**

Nederlands en Belgisch auteursrecht zijn wel mede gebaseerd op dezelfde verdragen (o.a. de Berner Conventie van 1886) en Europese regelgeving, maar niet alles is hetzelfde. Europese richtlijnen schrijven lidstaten bepaalde zaken voor maar laten andere ongemoeid. Het auteursrecht kan dus tussen lidstaten verschillen, en dat is tussen Nederland en België ook het geval. Meer informatie over de [Belgische auteurswet- en regelgeving](#).

- **Wat gaat precies de Europese wetgeving inhouden op het gebied van auteursrecht voor de cultuurhistorische instellingen? Wanneer zal deze wet een feit zijn?**

De [EU-richtlijn](#) (voluit *Richtlijn (EU) 2019/790 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 17 april 2019 inzake auteursrechten en naburige rechten in de digitale eengemaakte markt en tot wijziging van Richtlijnen 96/9/EG en 2001/29/EG*; ook wel de 'digital single market-' of 'DSM-richtlijn' genoemd) is in 2019 vastgesteld en dient - zoals alle EU-richtlijnen - binnen twee jaar in de wetgeving van de lidstaten te zijn verwerkt. Uiterste deadline is 7 juni 2021, maar het streven is om dit per 1 januari 2021 geregeld te hebben. Het [wetsvoorstel](#) ligt thans ter behandeling voor in de Tweede Kamer. Voor cultuurhistorische instellingen wordt een aantal zaken eenvoudiger (artikelen verwijzen naar de EU-Richtlijn).

1. Er komt een uitzondering op het auteursrecht voor tekst- en datamining (artikel 4), die nog iets ruimer is in het geval van wetenschappelijk onderzoek (artikel 3);
2. Er komt voor cultureel erfgoedinstellingen ook een uitzondering voor het maken van kopieën ('in welke vorm dan ook') van materialen uit de eigen permanente collectie gericht op het behoud ervan, waarbij die uitzondering ook voor 'verweesde werken' geldt (artikel 6 en 7);
3. Instellingen voor cultureel erfgoed kunnen met een collectieve beheersorganisatie een licentie afsluiten opdat zij materialen uit de eigen permanente collectie *die niet meer in de handel zijn* ('out of commerce') maar waar nog auteursrecht op rust kunnen vertonen op hun websites. Deze licentieverlening kan ook werken van makers betreffen die niet bij de collectieve beheersorganisatie zijn aangesloten ('extended collective licensing'). De naam van de maker of rechthebbende dient te worden vermeld en de site moet niet-commercieel van aard zijn. Makers krijgen wel het recht om hun werk terug te trekken. Daartoe moeten instellingen in een centraal register uiterlijk zes maanden voordien aangeven welke werken ze willen gaan tonen. Licenties mogen binnen de EU grensoverschrijdend zijn (artikel 8; zie ook 9 t/m 11);
4. 'Verruimde collectieve licentieverlening' (extended collective licensing dus) kan door lidstaten worden uitgebreid naar
 - a. werken die nog wel in de handel zijn;
 - b. items die geen deel uitmaken van de eigen collectie;
 - c. andere organisaties dan instellingen voor cultureel erfgoed (artikel 12).

Dat moet in Nederland dan in een zogeheten 'algemene maatregel van bestuur' (AMvB) worden geregeld. Of er zo'n AMvB komt en zo ja, wat eronder gaat vallen, zal pas na invoering van de wet blijken; dat kan dus nog wel even gaan duren.

Het kan voor erfgoedinstellingen handig zijn om van deze optie gebruik te maken i.p.v. de regeling onder 3 hierboven. Het voorkomt namelijk een arbeidsintensieve speurtocht naar het antwoord op de vraag of een werk nog wel of niet meer in de handel is. Nadeel is alleen dat de licentie dan wel tot de lidstaat zelf moet worden beperkt door middel van 'geoblocking' (gebruikers buiten Nederland krijgen het item dan niet te zien).

Let wel: in de Richtlijn en het wetsvoorstel is 'instelling voor cultureel erfgoed' gedefinieerd als *een voor het publiek toegankelijke bibliotheek of een voor het publiek toegankelijk museum, een archief of een instelling voor cinematografisch of audio(visueel) erfgoed*. Het is daarmee niet geheel duidelijk of deze regels gaan gelden voor bijvoorbeeld een heemkundekring die een eigen website onderhoudt met daarop items uit de eigen collectie. Mocht het niet zo zijn, dan biedt artikel 12 van de Richtlijn / artikel 45 in het Nederlandse wetsvoorstel (zie onder 4 hierboven) een mogelijkheid om alsnog een licentie af te sluiten.

Bronnen en verder lezen

Algemeen:

- [Introductiefilmpje](#) over Auteursrecht, Icattvoice, 2016.
- [Handboek filmpje](#) over Auteursrecht & AVG, Erfgoed Gelderland, 2020.
- www.auteursrecht.nl
- ictoright.nl/auteursrecht
- www.platformmakers.nl/auteursrechtuitleg/
- creativecommons.nl
- publiekdomeindag.nl
- www.charlotteslaw.nl/portretrecht-in-opdracht-of-niet-in-opdracht/

Publicaties en handleidingen

- [Auteurs-en-beeldrecht-handleiding](#), Erfgoed Gelderland, 2018.
- [Open Data Reader](#), Kennisland, 2016.
- [Zorgvuldig onderzoek verweesde werken](#), Eric Palmen, Palmen Producties, 2016.
- [Een introductie in het \(NL\) auteursrecht](#), Judith Blijden, Kennisland.
- [Uitkomsten Publiek Domein Masterclass](#) (met onder meer nuttige een presentatie en tool die helpt bij het bepalen van de datum wanneer een werk publiek domein materiaal wordt), Open Nederland. 27 juni 2019. Beschikbaar onder [CC BY 4.0-licentie](#).

Juridische informatie

- www.wetboek-online.nl/wet/Auteurswet.html
- [Juridische wegwijzer Archieven en Musea online](#), Annemarie Beunen, Koninklijke Bibliotheek, 2006. Let op: deze publicatie is op bepaalde delen niet meer actueel.
- Uitspraak in de rechtszaak [Erfgoed Leiden - Uitgeverij Voet](#), Erfgoed Leiden, juni 2020.
- Juristen van de Universiteit van Amsterdam en het Instituut voor Informatierecht doen [onderzoek](#) naar juridische aspecten van digitale nalatenschappen.
- [Explainer: What will the DSM directive change for cultural heritage institutions?](#), Paul Keller, Independent Policy Advisor to Europeana Foundation, June 2019.